

1. Въпросът за свещения брак.

Идеята за свещен брак (йерогамия) съществува от дълбока древност. Има я в почти всички архаични култури. Изследователите на примитивните общества я свързват с ритуалите по смяната на старата година с новата – ритуали, с които се унищожават символично изтлялото време, за да настъпи регенерация на целия космос. Тези ритуали могат да се обособят в две групи: такива на пречистване чрез слизване до нивото на хаоса и деструкцията (тук влизат прескачането на огънове, карнавали, сатурналии, оргии, вакханалии), последвани от ритуали на регенерация, пресъздаващи мита за сътворението на космоса. Един такъв ритуал е йерогамията. В древен Вавилон например, тя е била практикувана по време на новогодишните празненства чрез ритуално съвкупление на царя с избрана „годеница” в специална брачна камера. Тук йерогамията носи отчетливите белези на симпатетична магия за възстановяване на Космоса от съвкуплението на Ероса (фалическото начало) с Хаоса (утробното начало) чрез разиграването на базисен за общността космогоничен мит.

В архаичните общества всяка човешка дейност е била сакрализирана чрез отнасяне към архетипни начала. В този смисъл брачният съюз е бил ритуално съотнасян към йерогамията на Небето и Земята, свързани символно чрез оплодителен дъжд. Вероятно по-късно се привнася и земеделска символика върху небесно-земната. Така сексуалната връзка между мъжа и жената се сакрализира на много нива: космогонично (създаването на вселената от ероса и хаоса), природно (оплождането на земята от небето), аграрно (ритуално повторение на актове като оран, сеитба и т.н.).

Дали архаичните хора са се чувствали уютно като са сакрализирали секса, свързвайки го с акта на космическото сътворение или съвкуплението на небето със земята, е нещо, което не знаем. Във всеки случай то не е било техен избор, а избор на културата, в която са се родили. В древните култури място за индивидуални жестове не е имало; всичко, което се е случвало – и най-вече е имало смисъл да се случва – е било безкрайно повторение на архетипални жестове и митични ситуации. Ако и това повторение да е сакрализирано живота, то го е лишавало от своеобразност, придавало му е една монотонност и безизборна неизбежност от модерна гледна точка.

Този тип йерогамия не е обект на изследването ми. Това, което ме интересува, е обличането в йерогамна символика на мита за странстването на индивидуалната душа към Абсолюта. Подозирам, че дълго време тези две положения са съществували отделно, за да бъдат примостени поради някакво щастливо обстоятелство. Не знам как и кога е станало това; по отношение на средиземноморските култури има данни, че митът за пътя на душата към Бог като вид йерогамия, е възникнал в Египет, след което се е разпространил по източното и северното Средиземноморие.

Предполагам, че в архаичните общества не е била развита идеята за еволюция на инкарнираната душа към Бог. Тази идея е плод на дълга индивидуализация, тя несъмнено се е появила с излизането на обществата от техните селски, аграрни, космоцентрични начала и навлизането в епоха на урбанизация, антропоцентризъм и историцизъм. Нужна е известна саморефлексия, за да се породи такава идея. Тя е свързана с еволюция, а еволюцията е изключена в лоното на периодичната повторемост, където всичко се върти в цикли. Най-сетне идеята за пътя на душата към Абсолюта иска излизане от архаиката, където отделният човек е така слят с

колектива, че не може и да мисли за индивидуални жестове, надскачащи традиционната норма, завещана от предците.

Такива условия, мисля, се зараждат в античността и достигат своя разцвет в класическа Гърция и Рим чрез мистериалните религии – тези секретни тайнства за посветени инициати, избрали съзнателно пътя на еволюцията към Абсолюта.

Знае се, че този път има кръгова форма; той може да се разглежда и като едно завръщане в началото. Имам основания да мисля, че най-старата европейска литература пресъздава именно такива кръгови митове за пътя на душата към началата си. Омировите „Илиада” и „Одисея” могат спокойно да се разглеждат като двете дъги на кръгов мит. Първата дъга – „Илиада” – е екстровеотно пътешествие във видимия свят на конфликти, завоевания, слава, чест, предателства. Тъй като странстващата душа в случая е душата на мъжа-воин – културния герой на елинската цивилизация – то неговата екстровеотна еволюция е в света на мъжете; постигнала обаче тавана на възможностите си във видимия свят (Троя е завзета и оплячкосана), душата се отправя на вътрешно пътешествие към светая светих на истинския си дом. Това е отразено във втората дъга на кръговия мит – „Одисея”. Героят вече е сам, оставен да се справя с екипажа си от алчни, лекомислени и разсеяни моряци (символи на душевните му страсти, които го отклоняват от предназначението му). Пътят е през морето – знак за неизбежният коварен космос – и минава през острови, пълни с опасности и съблазни. Открай докрай „Одисея” е пронизана от идеята за изкушението и неговото преодоляване (класически пример са песните на сирените, които героят слуша, привързан за мачтата на кораба си), както и от идеята за връзка с женското начало (Калипсо, Навзикая, Цирцея), знаково за интимната душевна връзка на героя с различните лица на вътрешната му жена.

Да се върнем на йерогамията. Нейният символ също е кръг, чиито половини са дуалните начала в космоса, персонифицирани като мъжко и женско начало. Между кръга на йерогамията и този на завръщането в Бог обаче има разлики. Най-общо, за да се осъществи кръговото завръщане в Абсолюта, е необходимо да се слоят половите дуалности в душата на търсещия – да се осъществи вътрешно съвкупление с идеалния имидж, който носим в себе си за половия друг. Такава една алхимия (индийците я наричат *ardhanariswar*) е фокус на множество йогистки техники. Това нас тук не ни интересува. Фокус на нашия интерес е преноса на вътрешния друг върху невидимото лице на Абсолюта – така, че кръгът на йерогамията между сливащите се женско и мъжко начало да съвпадне с кръга, описващ пътя на душата към Бога. И съвкуплението между мъжкото и женското начало да се превърне в свещен брак между индивидуалната душа и душата на Космоса, между Психиката и Логоса.

Такова наслагване на йерогамна символика върху духовната еволюция на индивида маркира пресечната точка на Ероса с Религията, от чието високоволтажно съвкупление са се родили едни от най-изтънчените митове, приказки и литературни творби. За начало ще се спра на античния мит за Купидон и Психея – класическа алегория, свързваща пътя на душата към Бог със знаците на изкупителната брачна любов.